

■ Vidadi Babanlı

(Dialog)

(İştirak edir: Dil, Ürək, Ağıl, Yaddaş və Mən)

Mən: İnsan yaş həddinin elə bir məqamına gəlib çatır ki, arxaya boylanmağa, ömür dolaylarına nəzər salmağa mənəvi ehtiyac duyur. Özünə tam dəqiq, şişirtməsiz, yalansız, öyüncəksiz hesabat verməyə başlayır.

Dil: Hər insan yox, yalnız ağılı başında olan, mənən təmiz insanlar.

Ürək: İlk növbədə qüsurlarını, kiçik ya böyük nöqsanlarını etiraf etməyi bacaranlar.

Ağıl: Daha düzünü desək, vicdanını qara çörəyə yavanlıq etməyənlər.

Yaddaş: Bir sözlə, yaxşı və yamanı bir tərəzidə pərsəngsiz ölçməyə qadırlar.

Mən: Tamam doğrudur. Söylədiyiniz meyarlar mütləqdir. Həqiqət onların üzərində qurulur. Söhbət kamil insandan gedir.

Dil: Onda, gəl, əvvəlcə qaranlıq bir məsələyə aydınlıq gətirək. Sən bu söhbətə nə üçün bizi - yəni, mənə, ürəyini, ağılı və yaddaşını cəlb edib-sən? Sənin başqa bədən üzvlərin də var.

Yaddaş: Məsələn, göz, qulaq, ağız, dodaq, əl, ayaq və sairə.

Mən: Əlbəttə, onlar insanın yaşaması, həyatı üçün çox vacibdirlər. Hərəsinin mühüm vəzifələri var. Onlardan hər hansı biri çatışmayanda insan pis vəziyyətə düşür, yaman hallar keçirir. Ancaq bu söhbətə onları qoşmağa ehtiyac yoxdur. Mənəvi məsələlərdən danışacağıq.

Ağıl: Əzizimiz Dil, bəsdi dilotu yedin. Aman ver, görək, sahibimiz nədən narahatdır. Bizdən hansı köməkliyi umur.

Dil: Yaxşı, mən hələlik susuram. Bir şərtlə ki, yeri gələndə öz sözümü söyləyim. Bunu mənə heç hansınız qadağa qoya bilməzsiz.

Ürək: Sən bizim ünsiyyət vasitəmisən. Könlümüzdən keçənləri yalnız sənin vasitə ilə biruzə veririk. Arxayın ol, xətrinə dəymərik.

Ağıl: Xəbərdarlıq edirəm. Çalış, ürəklə, həm də mənimlə ittifaqı pozma. Meydana tək özün girəndə başımıza bəla açırsan.

Dil: Anladım. Düşmənim hirsdən mənə qorusanız, canıma cəfa basıb farağət duraram.

Ağıl: Hirs hamımızın düşmənidir. Əsas zərbəsini ürəklə gözə vurur.

Ürək: Ondan xilas yolu ağılın gücündə, səbrin böyüklüyündədir.

Yaddaş: Mən bu fikirlə tam şərikəm. Sahibimizin ondan çox əziyyətlər çəkdiyinin, məhrumiyyətlərlə üzləşdiyinin şahidiyəm.

Mən: Tələsməyin. Bu barədə ciddi söhbətimiz olacaq. Keçirəm mühüm mətləbə. Bilirsiniz ki, bu ilin əvvəlində doxsan yaşına qədəm qoyduq. Tanış-bilişlər, dostlar, qohumlar, elçiləri və elçiləri, çox hörmətli ziyalılar toplaşmışdılar dövrəmizə. Sağ olsunlar, çox yüksək səviyyəli bir tədbir keçirdilər. Haqqımızda üzgörelməlikdən, şişirtmədən, riyakarlıqdan uzaq sözlər söylədilər. Yaradıcı fəaliyyətimi layiqincə qiymətləndirdilər. Çıxış edənlərin hamısının dilləri deyil, ürəkləri danışdı. Hər birinə dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

Dil: Çox xoşagələ tədbir idi. Mübarək olsun!

Ürək: Bu Allahımızın bizə böyük xoşbəxtlik payıdır.

Ağıl: Mənim fikrimcə, bu tədbir qədərbilənliyin ən yüksək təzahürü idi.

Yaddaş: Min şükür, çəkilən zəhmət hədəre getmir.

Mən: Qəlbən qoşuluram alqışlarınıza. Min azdı, milyon dəfə duaçıyam Allahımızın mərhəmətinə. Hə, qayıdram söhbətin davamına. Yaşadığım bu doxsan yaşın yetmiş ilini, bəlkə də bir az da artığını ədəbi yaradıcılığa sərf etmişəm. öyüncəklik düşməsin, 6 roman ("Vicdan susanda", "Müqəddəs ocaq", "Ömürlük əzab", "Gizlinlər", "Qəribə eşq", "Zəmanə adamı"); 5 povest ("Gəlin", "Ayazlı gecələr", "Həyat bizi sınayır", "İnsaf nəne". "Ana intiqamı"); 3 pyes ("Öz evində qonaq", "Sınmış inam", "Ana intiqamı"); çoxlu sayda şeirlər, hekayələr, publisistik məqalələr, oçerklər, xatirə yazıları müəllifiyəm. Bədii tərcümə ilə də vaxtaşırı məşğul olmuşam. Bir sözlə, bu yolda gözümün nurunu, ürəyimin yağını əritmişəm. Çəkdiyim əziyyətlərə peşman deyiləm.

Ürək: Mən o əziyyətlərdən, bir sara məhrumiyyətlərdən qürur duyuram.

Ağıl: O çəkilən zəhmətdə iştirakıma hədsiz şadam. Heç vaxt qınaq səhbi olmamışam.

luşun əleyhinə yazıldığı, ona böhtan atıldığı iddia olunurdu. Sovet adamının vicdanı susa bilməz. Kommunistlərin vicdanı dünyada ən pak, ən saf vicdandı - deyilirdi. Məsələni partiya iclasına qoydular. Bir neçə il əvvəldə Vidadi Babanlı özələri məcburən Kommunist partiyası üzvlüyünə keçirdikləri halda, indi onu bu partiyanın üzvlüyündən kənarlaşdırmaq təklifləri irəli sürdülər. Bu o demək idi ki, daha kitabımız bağlandı. Çap olunmağa qadağa qoyulacaq, tutub sürünə göndərəcəkdilər.

Mən: Dəhşətli hadisə idi. O partiya iclasının mənzərəsi hələ də gözümün qabağındadır. Vahiməsi ürək üşüdür.

Ürək: Üşümək azdır, möhkəm çırpınırdım. Sənəni yarıb irəli çıxmaq, haray salmaq istəyirdim.

Dil: Amansız təklif irəli sürən balaca adam deyildi. Yazıçılar İttifaqının sədri Mirzə İbrahimov idi. O zaman sözü daşdan keçirdi. Azərbaycanda Sovet quruluşunun bariz ideoloqlarından idi. Yüksək vəzifələrdə çalışmışdı. Nazirlər Sovetinin sədr müavini, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin sədri olmuşdu. İndi onun siyasi ittihamları, heç şübhəsiz ki, təsirini göstərəcəkdirdi. Qeyzim coşdu. Hirs beynimə vurdu. Özümü saxlaya bilmədim. Partiya bileti cibimdə idi. Onu əsəbi-əsəbi ci-

Özümlə müsahibəm

Dil: Amma nə olsun?! Lazımı haqqımızı hələ almamışıq.

Mən: Haqq məsələsi xeyli qəliz işdir. Çəkilən zəhmət haqqı istedad məhsuludursa, tez-gec öz qiymətinin alacaq. Buna darılmaq, kədərlənmək ağılsızlıqdır.

Yaddaş: Nə üçün danırıq, Belə hallar olub. Vaxtaşırı sıxıntılar az keçirməmişik.

Mən: Əlbəttə, ruhi sarsıntılarımız da az olmayıb. Amma onu böyük dərədə, qəm-qüssəyə çevirməmişik. Əlimizi işdən soyutmamışıq. Höcətə düşüb yaradıcılıqla daha ciddi məşğul olmuşuq. Bu inada, əzmə görə hər kəsdən çox ürəyimə, onun mətanətinə, israrına, dözümlünə minnətdaram.

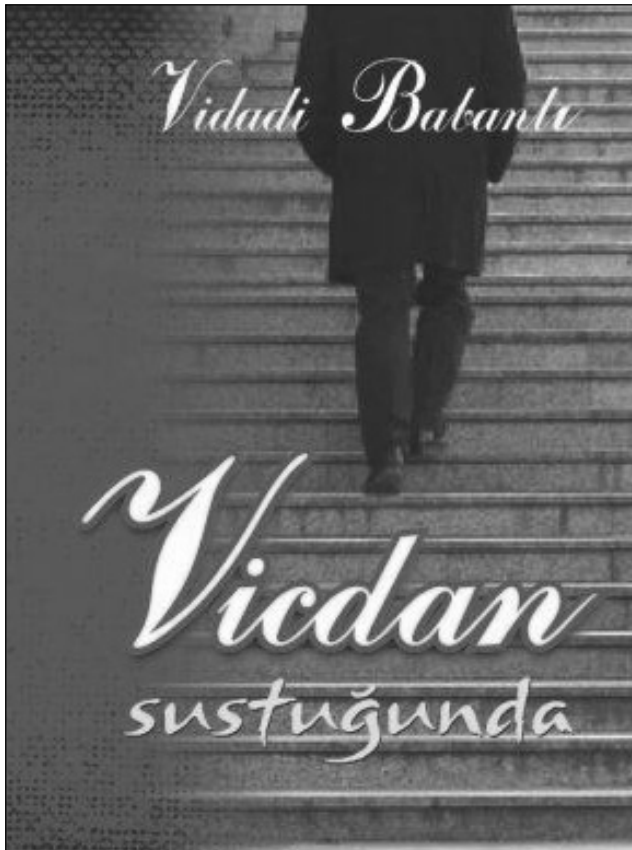
Ürək: - O tək mənim hünərim deyildi. İlahinin qeybdən təsəlli diktəsi idi sənə çatdırırdım.

Ağıl: - İlahimiz həmə təsəlli diktəsinə hərdən mənə də qoşurdu. Hirsin, acığın şiddətli vaxtlarında köməyə yetirdim. Məşhur atalar sözünü - "Hər gecənin bir gündüzü var" misalını qulağına pıçıldamaqla toxtaqlıq verirdim.

Yaddaş: - O günəşli gündüzlər bizim üçün də doğuldu. Haqq-ədalət qələbə çaldı. Bizə böyük oxucu məhəbbəti, şərəf-şöhrət gətirdi.

Dil: - Yadımdan niyə çıxıb, o qələbə heç də asan başa gəlmədi. Adi çörək puluna da möhtac qaldıq.

Yaddaş: - Heç nə yaddan çıxmayıb. O məşəqqətlər unudula bilməz. Adi çörək puluna möhtac qoyulmağımız bir yana, bizi həbs cəzası gözləyirdi. "Vicdan susanda" romanına görə tənqid atəşinə tutulmuşduq. Siyasi ittihamlar irəli sürülürdü. Romanın antisovet əsər olduğu, mövcud quru-

bimdən çıxarıb Mirzə İbrahimovun üstünə atdım. Bir partiya ki, ədaləti qorumur, onun bileti də mənə gərək deyil! - deyib qapını çırpıb getdim.

Ağıl: Partiya biletini atmaq o vaxtlar ən böyük nöqsan sayılırdı. Onu nümayişkarənə atmaq mı olardı? Adamın dərisini boğazından çıxarardılar.

Mən: Hirs sonra nə baş verəcəyini vəcə almır. Öz bildiyini ələyir. Buraşı qəribədir ki, o cəhəti açıb-ağartmadılar. Üstündən süktula keçdilər. Nədənə ehtiyatlandılar.

Ürək: Bəli, ehtiyatlandılar. Axı, ciddi məsələ idi. Başqa söz-söhbətlər yaradardı. Təşkilata qüsür sayılardı. Ancaq dörd ildən artıq bir müddətdə işsiz qoydular. Olmazın maddi və

mənəvi əzab-əziyyət çəkirdilər.

Mən: Müxtəlif bəhanələrlə yazılarmı çap etmədilər. Ruhdan salmağa, ədəbi yaradıcılıqdan uzaqlaşdırmağa çalışdılar. Ehtiyac içində boğulurdum. Bir əl tutan imdad ələyən də tapılmadı. Əli heç yere yetməməkdən bezikib, cana doyub gecələrin birində özümü intihar etmək, asıb öldürmək fikrinə düşmüşdüm. Sonra isə yavaş-yavaş özümə gəlib, ailəmin, uşaqlarımın yaman günə qalacağını gözümün önünə getirib qərarımdan daşındım.

Yaddaş: Yaxşı ki, bu hal çox davam etmədi. Allah bağlı qapıları üzümüzə açdı. Xeyirxah bir adamı qarşımıza çıxartdı. Onun sayəsində işlər yavaş-yavaş düzülüb-qoşuldu. Böyük alim və tənqidçi Məmməd Cəfər Cəfərovu yada salıram.

Mən: Hə. Hə! Məmməd Cəfər müəllimin xeyirxahlığını unutmaq olmaz. Gözəl insan idi. Bizimlə bir bina da yaşayırdı. Bir axşam həyətdə qarşılaşdıq. "Vicdan susanda" romanımın yuxarı təşkilatlardan ona rəyə göndərdiyini, oxuduğunu, bəzi kiçik qeydlərlə bəyəndiyini söylədi. Hansı təşkilatdan göndərildiyini demədi, gizli saxladı. Bir neçə anlığa susub əlavə etdi: "Əsəri rus dilinə tərcüməyə vermək lazımdır. Rus ziyalıları daha obyektivdirlər. İnanıram ki, əsəri onlar da

bəyənəcəklər. Haqqında müsbət fikir söyləyəcəklər". Mən acizənə boynumu büktdüm. Mənə olan qərəzli münasibəti xatırlatdım. Əsəri rus dilinə necə tərcümə etdirə bilərdim? Ona vəsaitim harda idi? Sətri tərcümələri yalnız Yazıçılar İttifaqının Ədəbiyyat Fondu təşkil edirdi. Ona pul ayrılırdı. Məhzun duruşumun mənasını Məmməd Cəfər müəllim duyub təskinlik üçün əlini qaldırıb çiynimə qoydu. "Narahat olma, özüm bu barədə bir şey fikirləşərəm" - deyib sağollaşdı. Aradan 4-5 gün keçmiş Ədəbiyyat Fondundan zəng edib əsəri istədilər. Tərcüməyə verəcəklərini bildirdilər. Ertesi gün əsəri onlara çatdırdım. Sətri tərcümə çox uzanmadı. Bir neçə aya hazır oldu. Moskva şəhərinin "Sovetskiy pisatel" nəşriyyatına poçtla yola saldım. Təxminən 6 ay sonra nəşriyyatdan məktub aldım. Romanı bəyəndiklərini, nəşr etmək istədiklərini yazmışdılar. Soruşurdular ki, bədii tərcüməni kimə versinlər, öz tərcüməçim varmı? Xülasə, roman Moskvada rus dilində çap olundu. Mərkəzi mətbuatda xoş sözlər söyləndi. Sonra isə iki il dalbadal (1979 və 1980-ci illərdə) 100 000 tirajla bütün SSRİ miqyasında yayımlandı. Əsərə qarşı münasibət Azərbaycanda da dəyişdi. Kütləvi tirajlarla dönə-dönə işıq üzü gördü.

Yaddaş: Dediklərini "Gizlinlər" kitabında müfəssəl yazıbsan. Jurnalistlərlə müsahibələrində də danışırıbsan.

Ağıl: Qoy olsun. Təkrar biliyin anasıdır. Bir daha yada salınmasının zərəri yoxdur. Kitabı oxumayanlar da var. Qoy onlar da məlumatlınsınlar.

Davamı səhifə 23-də

Özümlə müsahibəm

Əvvəli səhifə 22-də

Ürək: Söz yaxşılıqdan düşmüş-kən, gəlin, iki nəfəri də unutmayın. Mehdi Hüseyni və görkəmli alim, yazıçı Mir Cəlal Paşayevi nəzərdə tutaram. Onların hər ikisi görkəmli yazıçı olmaqla yanaşı, cavan yazıçılara qarşı diqqətli idilər. Gənc istedadları himayə edirdilər. Bizə də müəyyən qayğı göstəriblər.

Mən: Elədir. Mehdi Hüseyn ədəbiyyatın vicdanı sayılırdı. Çox bilikli, mütləli, eyni zamanda, güzəstsiz adam idi. Əsərlərin həqiqi qiymətini verirdi. Ondan çox şey öyrənmişik. Mir Cəlal müəllim də həmçinin. Şəxsən mənə yaxşılıqları yadımdan çıxmır. İlk nəsr əsərim "Gəlin" povestimi birinci o təqdir etdi. Bir ədəbi müşavirədə povesti ağız dolusu təriflədi. Bundan sonra bütün qəzetlər onun fikrinə şərik olub müsbət rəylər çap etdilər. "Həyat bizi sınayır" povestimə də müsbət rəy yazıb çapına kömək etdi.

Dil: O xeyirxahlarla yanaşı o vaxtın yaşlı nəslində bədxahlar, paxıllar, istedadlara xor baxanlar, ləkələmək, pisdikirmək üçün bəhanə axtaranlar da az deyildi.

Ürək: Çünki özləri zəif əsərlər yazırdılar. Ədəbi məhsulları Biləcəri vağzalından o yana getmirdi. Oxucu məhəbbəti qazana bilmirdilər. Çox az tirajla nəşr olunurdular.

Dil: Başlıca səbəbi bu idi ki, yazıları ürekdən su içib ağıldan bəhrələnmirdi. Bilikləri, savadları kəm idi. Dərin həyat müşahidələri sıfıra bərabər idi. Maraqlı süjet qurmağı, canlı obrazlar yaratmağı bacarmırdılar. Adı nağılçıydılar.

Ağıl: Bircə sözlə, fitri istedad deyildilər.

Yaddaş: Oxucularımıza bir mühüm məlumatı da verməyi vacib sayıram. Sovetlər zamanında rus dilində çap olunan kitablar 30 000, ən yaxşı halda 50 000 nüsxə ilə işıq üzünə görünürdü. Bizim "Vicdan susanda" isə iki il ərzində 200 000 nüsxə ilə satışa buraxılmışdı. Bu nadir hadisə idi.

Dil: Bəli, nadirdən nadir hadisəydi. Heç bir əsər belə uğur qazanmamışdı. Qıbtə etdiyimiz bezi rus yazıçılarının az qismi buna nail olurdu. Burası da fəxarət doğurur ki, əsərin qələmə alındığı tarixçədən əlli il keçməsinə baxmayaraq hələ də öz aktuallığını itirməmişdir. Bu gün də maraqla oxunur. Ruslar onu iki saytda internetdə yerləşdirmişlər, amma təəssüf ki, bir ciddi nöqsan buraxıblar. Unudublar ki, biz artıq rus müstəmləkəsi deyilik, müstəqil dövlətik.

Dil: Bəs oxuculara tövsiyə nədir

Mən: Oxucular mütlədən yorulmasınlar, kitablardan uzaq düşməsinlər. Kitab bilik, mənəvi zənginlik və incə zövq mənbəyidir. Ali sərvətdir. Həm də tərbiyəçidir. İnsanlara həyatda davranış qaydalarını öyrədir. Vətənə, torpağa, dədə-baba ocağına, ata-anaya, ailəyə məhəbbət aşılayır. Ən nəcib duyğular bağışlayır. Heyf ki, ona son zamanlar lazımı qayğı azalıb. Az tirajla nəşr olunur, çətin satılır. Müasir gənclər kompüterə, internetə aludə olublar. Vaxtlarının çoxunu kompüter arxasında keçirirlər. Başa düşmərlər ki, onlar gözə və cana ziyan verir, xəstəliklər törədir. Kitabdan alınan həzzi əvəzləmir.

Dil: İlahidən yeni bir arzun, diləyin varmı,

Ürək: Bu suala mən cavab verəcəm. Arzular tükənmir. Birindən digəri törəyir. Əsas arzum odur ki, ömür vəfa eləsin. Təzə roman sevdəsindəyəm. Onu istənilən səviyyədə tamamlayım. Daha mühüm bir arzum da mənə qovudur. Ədəbiyyata qayğı artırılmalıdır. Nəşriyyat işləri qaydaya salınmalıdır. Kitablارın yayım məsələsi ciddi narahatlıq doğurur. Özel nəşriyyatlar kitablari çap edir, müəllifin qoltuğuna verir ki, apar, özün sat. Bu belə olmamalıdır.

Satışı nəşriyyatlar özləri təşkil etməlidirlər. Yaxud kitablارın yayımı ilə məşğul olan ayrıca bir təşkilat yarıdılmalıdır. Hazırkı halda kitablار rayonlara gedib çıxmır. Oxucuların azalmasına bir səbəb də budur. Ən mühüm bir diləyim də ərəzi bütövlüyümüzdür. İşğaldakı torpaqlarımız geri qaytarılsın, müstəqilliyimiz qayım-qədim olsun. Onun uğrunda qan tökmüş, böyük məşəqqətlərlə üzleşmiş xalqımız əmin-amanlıqda daha firavan həyat sürsün.

Ağıl: Amin!

Dil: Arzularımızı qadir Allahımız eşitsin!

Yaddaş: İndi qaldı bir məsələ. Müsahibəmizin əvvəlində nöqsanlarımızın, buraxılmış səhvlərimizin etirafına söz vermişdik. Gəlin, vədə xilaf çıxmayaq.

Mən: Vədə əməl müqəddəs bəddur. Təqsiri boynuna almaq, heç nəyi danmamaq saflaşmağın yeganə şərtidi. Mərdlik, alicənablıq nümunəsidir. Heç kəs qüsurlardan xali deyil. Dahilərin, müdriklərin də hissə qapılanları, səhvə yol verənləri olub. Biz də səhvsiz deyilik. Səhvlərimiz kifayət qədərdir.

Yaddaş: Oturub hesablasaq heyrdəndən gözlərimiz bərələr.

Ağıl: Adi, xırda-para səhvlər yola gedəndi. Əsaslarından danışaq. Məsələn, inadkarlıq. Haqsızlıq, ədalətsizliklə barışa bilmirik. Dözüməmüz çatmır. Etirazımızı dərhal bildiririk. Bəzi hallarda yersiz höcətləşmələrimiz də az olmayıb. Hirsimizi cilovlamağı bacarmamışıq. Tələsib son sözü əvvəldə demişik. Bu da bizə əlavə problemlər yaradıb.

Ürək: Tamam razıyam. Acıdıllilik maneələrsiz ötürməyib. Möhtərəm dilimiz bir çox hallarda çırmayıb qabağa düşüb. Mənimlə, ağılla məsləhətləşməyib.

Dil: Əh, bəxtəvər başıma! Yanan da mən, yaman da mən. Təqsirlərinizi zəhmət çəkib yıxmayın mənim boynuma. Unutmayın ki, mən sizin dilmancınızam, fikirlərinizin ifadəçisiyəm, sizi hər cəhətdən mənəm tanıdan. Budurmu sağolunuz?

Ürək: Yox, sənin yaxşılıqlarını danmırıq, əməyini inkar etmirik. Sən lal olsaydın cəmiyyətdə kim bizi tanıyardı? Tələskənliyini, hövsələsizliyini sənə irad tuturuq, incimə.

Dil: İnciyərəm, hələ bir az o yana da keçərəm. Əgər pis mənada şirindil olsaydım, ona-buna boyun əyib yalvara-yalvara gün keçirsəydim, yaltaqlığı, riyakarlığı, simasızlığı özümə peşə eləsəydim, yaxşımı olardı?

Mən: Bu sadaladıqların mənfəi xüsusiyyətlər mənim həyatda ən çox nifrət etdiyim xüsusiyyətlərdir. Nə yaxşı ki, o şəfəfsizliklərdən uzaq olmuşuq. İnsanlıq ləyaqətini qorumuşuq. Dilimin acılığının əziyyətlərini çəksəm də, məhrumiyyətlərlə qarşılaşsam da heç narazı deyiləm. İndi hamı məni bir sifətli adam kimi tanıyır, ehtiram göstərir.

Ürək: Ali mükafatdır! Çox şükür ki, göründüyümüz kimi varıq. Özümüzü içimizdə gizlətməmişik. Yaxşımız da budur, yamanımız da.

Ağıl: Pisə lənət!

Mən: Kifayətdir, zənnimcə, müsahibəmiz məqbul alındı. Dialogda fəal iştirakinizə görə hər birinizə dərin təşəkkürümü yetirirəm. Sözümlü bu yaxınlarda yazdığım bir şeirimlə tamamlamağı vacib sayıram:

*Hərdən tanıyıram özüm-özümü,
Dəyişib əlbət ki, cismən Vidadı.
Amma yerindədir çoxşün ilhamı,
Qalib fəallıqdan qismən Vidadı.*

*Çəkinib həmişə el qınağından,
Bir gül də dərməyib namərd bağından.
Çıxıb zamanənin çox sınağından,
Olub haqsızlıqla düşmənlər Vidadı.*

*Qollu-budaqlıdır Babanlı nəslə,
Türklərə bağlıdır onların əslə.
Doxsan yaşında da cavan həvəslə
Həmənlər Vidadıdır, həmənlər Vidadı.*